

Examen VMBO-GL en TL

2010

tijdvak 1
vrijdag 21 mei
9.00 -11.00 uur

geschiedenis en staatsinrichting CSE GL en TL

Dit examen bestaat uit 45 vragen.

Voor dit examen zijn maximaal 59 punten te behalen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Meerkeuzevragen

Schrijf alleen de hoofdletter van het goede antwoord op.

Staatsinrichting van Nederland

- 1p 1 Op welke manier werd de Tweede Kamer tussen 1848 en 1917 samengesteld?
- A De leden werden benoemd door de koning.
  - B De leden werden benoemd door Provinciale Staten.
  - C De leden werden gekozen door middel van algemeen kiesrecht.
  - D De leden werden gekozen door middel van censuskiesrecht.

- 1p 2 In het programma van een politieke partij stond rond 1900 de volgende tekst:
"Het is ons doel de Nederlandse arbeiders deel te laten nemen aan de internationale klassenstrijd."
Van welke politieke partij is deze tekst afkomstig?
- A de ARP
  - B de Liberale Unie
  - C de RKSP
  - D de SDAP

Gebruik bron 1.

- 1p 3 Deze briefkaart werd gebruikt om propaganda te maken voor het vrouwenkiesrecht.
→ Geef een reden waarom een briefkaart een geschikt propagandamiddel is.

Gebruik bron 2.

- 1p 4 De tekenaar laat Aletta Jacobs op 'harde mannenkoppen' tikken.
→ Noem een politieke reden waarom in de titel van de prent 'harde mannenkoppen' gebruikt wordt.

Gebruik bron 3.

- 1p 5 Stel, je wilt een werkstuk maken over het leven van Aletta Jacobs. Bij het zoeken naar informatie kom je deze speelfilm tegen.
→ Geeft de film volgens jou **betrouwbare** informatie voor jouw werkstuk of niet? Verklaar je antwoord.

Doe het zo:

Deze film geeft volgens mij wel/geen (maak een keuze) betrouwbare informatie, omdat ... (geef een verklaring).

- 1p 6 Tot 1917 waren katholieken en protestanten tégen algemeen kiesrecht en vóór de financiële gelijkstelling van het bijzonder onderwijs. Socialisten en enkele liberalen waren juist vóór algemeen kiesrecht en tégen de financiële gelijkstelling van het bijzonder onderwijs.
→ Noem een politieke reden waardoor de verschillende politieke stromingen, ondanks hun tegenstellingen, tóch gingen samenwerken.

- 1p 7 In 1917 werd het districtenstelsel vervangen door het stelsel van evenredige vertegenwoordiging.
→ Noem een politieke reden waarom besloten is tot invoering van het stelsel van evenredige vertegenwoordiging.

Gebruik bron 4.

- 2p 8 In de tekst zitten drie fouten.
→ Welke **drie** fouten zitten in de tekst? Schrijf de fouten op en verbeter ze.
Doe het zo:
De eerste fout is ... (noem de fout).
Het moet zijn ... (schrijf de verbetering op).
(enz. tot en met de derde fout)

- 1p 9 Welke bewering over de Nederlandse rechtspraak is **juist**?
A Advocaten worden benoemd door de minister van Justitie.
B Bij rechtszaken bepaalt een jury of iemand schuldig is of niet.
C De officier van justitie stelt de verdachte in staat van beschuldiging.
D Rechters moeten verantwoording afleggen aan de minister van Justitie.
E Rechters worden benoemd door het parlement.

Gebruik bron 5 en 6.

- 2p 10 Leden van de Tweede Kamer hebben rechten om hun werk te kunnen doen. Hieronder staan vijf van deze rechten:
a amendement
b budget
c enquête
d initiatief
e interpellatie
→ Geef per bron aan welk recht beschreven wordt. **Let op!** Er blijven drie letters over.
Doe het zo:
In bron 5: ... (vul een letter in).
In bron 6: ... (vul een letter in).

- 2p 11 Enkele stappen bij het tot stand komen van een wet zijn:
1 afkondiging in het Staatsblad
2 behandeling in de Eerste Kamer
3 behandeling in de Tweede Kamer
4 bespreking in de ministerraad
5 ondertekening door de koning(in) en één of meer ministers
→ Zet de stappen in de juiste volgorde, vanaf het moment dat een minister een wetsvoorstel heeft gemaakt.

Doe het zo:

Eerst ..., dan ..., dan ..., vervolgens ... en ten slotte ... (schrijf de nummers op).

- 2p **12** De overheid zou **meer burgers** invloed kunnen geven op het landelijke bestuur in Nederland. Ook zou de overheid burgers **meer invloed** kunnen geven dan ze nu hebben op het landelijke bestuur in Nederland.
→ Geef van beide mogelijkheden één voorbeeld.

Doe het zo:

Meer burgers invloed geven op het landelijke bestuur: ... (geef een voorbeeld).

Burgers **meer invloed** geven op het landelijke bestuur: ... (geef een voorbeeld).

Gebruik bron 7, 8, 9 en 10.

- 3p **13** De bronnen passen bij de regeringsperiode van een koning(in).
Hieronder staan vier jaartallen van inhuldigingen van een koning(in):

a 1848

b 1898

c 1948

d 1980

- Neem het onderstaande schema over op je antwoordblad en vul de **letters** (van de jaartallen) en de **nummers** (van de bronnen) op de juiste plaats in.

staatshoofd:	vul letter van inhuldiging in:	vul nummer van de bron in:
koningin Beatrix		
koningin Juliana		
koningin Wilhelmina		
koning Willem II		

Staatsinrichting van Nederland

bron 1

een briefkaart (omstreeks 1910)

bron 2

een politieke prent over Aletta Jacobs (1914)

De prent heeft als titel: Mevrouw Dr. Aletta Jacobs: 'Het tikken op de harde mannenkoppen helpt'.

Toelichting

Op de toetsen zijn mannenhoofden te zien.

bron 3

omslag van een hoes van de speelfilm: 'Aletta Jacobs, Het Hoogste Streven'
Deze film is gebaseerd op de autobiografie van Aletta Jacobs.
(Een autobiografie is een boek waarin iemand zijn eigen leven beschrijft.)

bron 4

een tekst over grondrechten

Klassieke grondrechten zijn anders dan sociale grondrechten. Sociale grondrechten werden het eerst in de grondwet opgenomen.
Een ander verschil is dat klassieke grondrechten zorgen voor de bescherming van burgers tegen de overheid.
Voorbeelden van klassieke grondrechten zijn het recht op rechtsbijstand en vrijheid van meningsuiting.
Voorbeelden van sociale grondrechten zijn het recht op werk en vrijheid van godsdienst.

Hieronder staan twee bronnen met beschrijvingen van rechten die Kamerleden hebben.

bron 5

De Nederlandse Rijksbegroting bestaat uit de begrotingen waarin de verschillende ministeries aangeven hoe ze het geld, dat ze toegewezen hebben gekregen, willen besteden. De leden van de Tweede Kamer kunnen de Rijksbegroting goed- of afkeuren.

bron 6

De leden van de Tweede Kamer hebben het recht om zelf een wetsvoorstel in te dienen. Een dergelijk voorstel wordt vrijwel op dezelfde wijze behandeld als voorstellen die door de regering worden ingediend. De verdediging van het voorstel vindt echter plaats door de indiener(s) van het wetsvoorstel.

In bron 7 tot en met 10 staan vier fragmenten uit vier verschillende troonredes.

bron 7

In de Europese samenwerking zijn vergaande stappen gezet. De totstandkoming van de Economische en Monetaire Unie leidt ertoe dat de gulden voor het laatste jaar onze munteenheid zal zijn. De uitbreiding met landen van Midden- en Oost-Europa is een historische opdracht. Deze uitbreiding biedt economische kansen, zowel voor kandidaat-leden als voor de huidige lidstaten.

bron 8

Dit moment is een bijzonder moment. In vele staten van Europa vinden hevige beroeringen plaats en stroomt er bloed van burgers door de straten. In Nederland vindt een rustige overgang plaats. Beide Kamers van de Staten-Generaal zullen binnenkort worden vervangen en anders worden samengesteld en gekozen. Deze herziening van de grondwet zal binnenkort worden afgekondigd.

bron 9

In de eeuwenoude verhouding tussen Nederland en Indonesië heeft zich door de soevereiniteitsoverdracht een definitieve verandering voltrokken. Indonesië zal als zelfstandig land verder gaan. Deze ommekeer heeft het overduidelijk gemaakt, dat tal van feitelijke en persoonlijke verhoudingen werden beëindigd of zijn aangepast. Dit heeft bij veel mensen pijnlijk ingegrepen. De regering tracht de negatieve gevolgen daarvan zoveel mogelijk tegen te gaan.

bron 10

Gevoelens van verdriet mengen zich met die van vreugde en blijdschap, nu ik na al die jaren van bittere scheiding weer in uw midden verschijn. Leed en ontbering, nederlaag en ontredding, maar ook offervaardigheid en heldenmoed kenmerken de donkere jaren van de Duitse bezetting. In smart gedenken wij de slachtoffers van deze vreselijke periode.

Historisch overzicht vanaf 1900

- 2p **14** Enkele beweringen over de Eerste Wereldoorlog:
- 1 Bij het uitbreken van de oorlog waren Rusland en de Verenigde Staten de belangrijkste geallieerde landen.
  - 2 De aanleiding voor de oorlog was de aanval van Oostenrijk-Hongarije op Joegoslavië.
  - 3 De Duitse aanval liep in België en Noord-Frankrijk vast in een loopgravenoorlog.
  - 4 Duitsland en Oostenrijk-Hongarije waren bondgenoten van elkaar.
  - 5 Het communisme en het nationalisme waren twee belangrijke oorzaken van de Eerste Wereldoorlog.
- Geef per bewering aan of deze **juist** of **onjuist** is.
- 1p **15** **Rond 1900** waren veel mensen in Europa van mening dat het leven in de toekomst alleen maar beter zou worden.
- Noem een ontwikkeling rond 1900 die zorgde voor dit grote vertrouwen in de toekomst.
- 1p **16** **Rond 1920** was van een groot vertrouwen in de toekomst niet veel meer over.
- Noem een oorzaak die ervoor gezorgd heeft dat het grote vertrouwen in de toekomst van 1900 sterk was afgenomen rond 1920.

- 1p **17** Welke beslissing nam de Volkenbond na de Eerste Wereldoorlog over Palestina?
Palestina zou
A bestuurd worden door de Verenigde Staten.
B bestuurd worden door Groot-Brittannië.
C onderdeel worden van een Arabische staat.
D onderdeel worden van een Joodse staat.
- 1p **18** Welke partij werd in Nederland opgericht naar het voorbeeld van de fascistische partij in Italië en van de nationaal-socialistische partij in Duitsland?
A ARP
B NSB
C NSDAP
D RKSP
E SDAP
- Gebruik bron 11.*
- 2p **19** De maker van de fotomontage gebruikt een uitspraak van Hitler.
→ Wat bedoelde Hitler met deze uitspraak en wat bedoelde de maker van de fotomontage ermee?
Doe het zo:
Hitler bedoelde: ...
De maker van de fotomontage bedoelde: ...
- Gebruik bron 12.*
- 1p **20** In de beschrijving van de film is met opzet een historische fout gemaakt.
→ Welke fout is dat? Verbeter de fout.
Doe het zo:
De fout is: ...
Het moet zijn: ...
- Gebruik nogmaals bron 12.*
- 1p **21** Welke uitspraak is juist?
Zowel de afbeeldingen als de tekst van de bron passen bij een kenmerk van het nationaal-socialisme, namelijk ...
A antisemitisme
B censuur
C persoonsverheerlijking
D terreur

Gebruik bron 13.

- 1p 22 In de bron wordt de spot gedreven met een kenmerk van het stalinisme. Welk kenmerk is dat?
- A censuur
  - B indoctrinatie
  - C persoonsverheerlijking
  - D propaganda
  - E zuiveringen

- 1p 23 Iemand beweert: 'de Tweede Wereldoorlog is mede uitgebroken omdat Hitler revanche wilde'.

Wat wordt met deze bewering bedoeld?

- A Hitler beschuldigde de Joden ervan dat zij te veel economische macht hadden. Door oorlog te voeren, wilde hij hen die macht afnemen.
- B Hitler was bang voor een tweefrontenoorlog. Door een geheim verdrag met Stalin te sluiten, kon hij een wereldoorlog beginnen.
- C Hitler wilde een eind maken aan de grote werkloosheid in Duitsland. Daarom besloot hij een groot leger te vormen waarin veel mensen werk hadden.
- D Hitler wilde het Verdrag van Versailles niet accepteren. Hij wilde van Duitsland weer een sterk land maken.

Gebruik bron 14.

- 1p 24 Dit artikel stond in een officieel toegestane krant in Nederland tijdens de Duitse bezetting.

→ Waaruit blijkt dat dit artikel afkomstig is uit een officieel toegestane krant en niet uit een illegale krant?

Doe het zo:

Dit artikel stond in een officieel toegestane krant, want ... (geef een verklaring).

Gebruik bron 15.

- 1p 25 De schrijver van de brief vraagt om één van de ontruimde of leegstaande woningen.

→ Geef een verklaring waarom deze woningen tijdens de Tweede Wereldoorlog in Apeldoorn beschikbaar waren.

Gebruik bron 16.

- 1p 26 Welke pijl geeft het gebied aan waar D-day heeft plaatsgevonden?

- A pijl 1
- B pijl 2
- C pijl 3
- D pijl 4

- 1p 27 In 1943 riep een belangrijk Engels tijdschrift Stalin uit tot man van het jaar.

→ Geef een politieke of militaire verklaring waarom een **Engels** tijdschrift in **1943** Stalin uitriep tot man van het jaar.

- 1p **28** Het is waarschijnlijk dat dit Engelse tijdschrift in de periode 1930-1940 negatief over Stalin schreef.
→ Door welke ontwikkeling **binnen** de Sovjetunie in de periode **1930-1940** gaf het Engelse tijdschrift waarschijnlijk een negatief oordeel over Stalin?
- 1p **29** Noem een **internationale** ontwikkeling waardoor Stalin waarschijnlijk ook niet positief beoordeeld zou zijn door het Engelse tijdschrift voor de periode **1945-1955**.
- 1p **30** Enkele gebeurtenissen uit de Tweede Wereldoorlog:
1 de aanval op Pearl Harbor
2 de atoombom op Hiroshima
3 de Duitse inval in Polen
4 de invasie in Normandië
→ Zet de gebeurtenissen in de juiste volgorde, van vroeger naar later.
Doe het zo:
Eerst ..., dan ..., vervolgens ... en ten slotte ... (vul nummers in).
- 1p **31** Op welke manier reageerde de Nederlandse regering **direct** na het uitroepen van de Indonesische onafhankelijkheid **in 1945**?
De Nederlandse regering
A beëindigde alle koloniale banden met Indonesië en steunde de onafhankelijkheid.
B besloot het Nederlandse gezag in Indonesië te gaan herstellen.
C riep samen met de Indonesische nationalisten de Republiek Indonesië uit.
D sloot een overeenkomst met Indonesië waardoor er sprake was van een federale staat.
E steunde de onafhankelijkheid van Indonesië als Nederland de baas mocht blijven op Nieuw-Guinea.
- 1p **32** De politionele acties in Indonesië waren militair gezien een succes voor Nederland. Toch moest Nederland van de Verenigde Staten deze acties beëindigen en meewerken aan de uiteindelijke onafhankelijkheid van Indonesië.
→ Geef een reden waarom de Verenigde Staten vóór onafhankelijkheid van Indonesië waren.
- 1p **33** Ondanks de militaire successen gaf de Nederlandse regering uiteindelijk toe aan de Amerikaanse druk om de politionele acties te beëindigen.
→ Noem de reden waarom de Nederlandse regering uiteindelijk toegaf aan de Amerikaanse druk.
- Gebruik bron 17.*
- 1p **34** Op welke kaart is met een dikke lijn het IJzeren Gordijn in 1955 te herkennen?
A kaart 1
B kaart 2
C kaart 3
D kaart 4

- 2p **35** Tijdens de Koude Oorlog speelden de volgende drie begrippen een grote rol: **ideologische tegenstelling**, **invloedssfeer** en **bewapeningswedloop**.
 → Leg uit wat de Koude Oorlog inhield. Doe dat door gebruik te maken van de drie begrippen in een juiste historische samenhang en betekenis.
- 2p **36** De contacten tussen Egypte en Israël werden **in de jaren zeventig** beïnvloed door twee verschillende gebeurtenissen. Eén gebeurtenis leidde tot een verslechtering van de onderlinge contacten en één gebeurtenis leidde tot een verbetering van die contacten.
 → Noem de gebeurtenis die leidde tot een **verslechtering** van de onderlinge contacten.
 → Noem ook een gebeurtenis die zorgde voor een **verbetering** daarvan.
- 1p **37** Hieronder staan enkele titels van hoofdstukken uit een boek over Nederland in de twintigste eeuw:
 Hoofdstuk 1: 1900-1920
 Hoofdstuk 2: 1920-1940
 Hoofdstuk 3: 1940-1960
 Hoofdstuk 4: 1960-1980
 Hoofdstuk 5: 1980-2000
 → Bij welk hoofdstuk hoort de Eerste Feministische Golf en bij welk hoofdstuk de Tweede Feministische Golf?

	Eerste Feministische Golf	Tweede Feministische Golf
A	Hoofdstuk 1	Hoofdstuk 3
B	Hoofdstuk 1	Hoofdstuk 4
C	Hoofdstuk 2	Hoofdstuk 3
D	Hoofdstuk 2	Hoofdstuk 5
E	Hoofdstuk 3	Hoofdstuk 4
F	Hoofdstuk 3	Hoofdstuk 5

Gebruik bron 18.

- 1p **38** Bij welke kolom hoort het opschrift 'niet-kerkelijkheid'?
- A** kolom 1
B kolom 2
C kolom 3

Gebruik nogmaals bron 18.

- 1p **39** Geef een verklaring voor de toename van de percentages in kolom 4.

- 2p 40 De meningen over Gorbatsjov lopen sterk uiteen, ook in de geschiedenisboeken die geschreven zijn na 1989. In een Duits geschiedenisboek zal een ander oordeel over hem staan dan in een Russisch geschiedenisboek.
→ Noem eerst een voorbeeld van Gorbatsjovs beleid dat in het **Duitse** boek als **positief** zal worden beschreven. Geef daarna een voorbeeld van Gorbatsjovs beleid dat in het **Russische** boek als **negatief** zal worden beschreven.

Doe het zo:

het Duitse boek: Gorbatsjov ... (noem een positief voorbeeld).

het Russische boek: Gorbatsjov ... (noem een **ander**, maar dan negatief voorbeeld).

Gebruik bron 19.

- 1p 41 Naar aanleiding van welke gebeurtenis is deze prent gemaakt?

- 1p 42 De Verenigde Staten werden in hun strijd tegen het terrorisme gesteund door Nederland.

→ Noem één **historische** reden waarom veel Nederlanders de Verenigde Staten steunden in hun strijd tegen het terrorisme.

Gebruik bron 20.

- 2p 43 Achter de cijfers in de hokjes staan stippelijntjes.

→ Welke EU-organisaties horen op die stippelijntjes te staan?

Doe het zo:

1 = ... (noem EU-organisatie)

(enz. tot en met 4)

Gebruik bron 21.

- 2p 44 In de bron staan bovenaan de letters A en B. Die verwijzen naar de komst van groepen mensen naar Nederland in een bepaalde periode.

→ Noem de groep die past bij letter A en noem de groep die past bij letter B.

Gebruik bron 22, 23, 24 en 25.

- 2p 45 Vier personen uit de twintigste eeuw:

a kroonprins Frans-Ferdinand

b minister-president Churchill

c minister-president Colijn

d secretaris-generaal Gorbatsjov

→ Geef per bron aan welke persoon daarbij past.

Doe het zo:

Bron 22 past bij persoon ... (vul letter in)

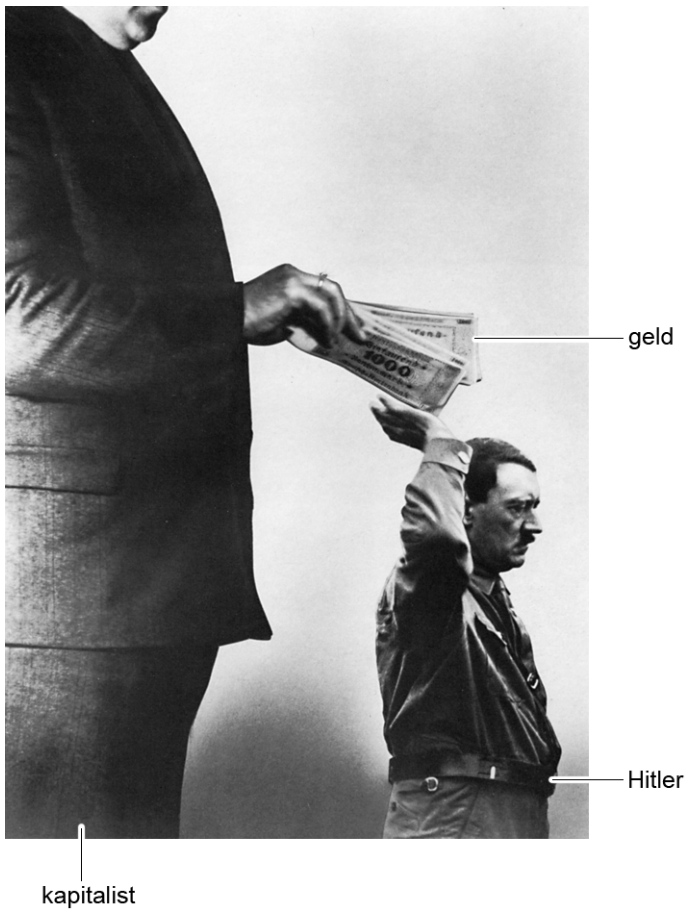
(enz. tot en met bron 25)

Historisch overzicht vanaf 1900

---

bron 11

een fotomontage uit 1932 met als titel een uitspraak van Hitler: 'Miljoenen staan achter mij'

bron 12

een DVD-hoes met de beschrijving van de film 'Triumph des Willens' (opnieuw uitgebracht in 2004)

In de beschrijving is met opzet een historische fout gemaakt.

Leni Riefenstahl's

Triumph Des Willens

'Triumph des Willens', de 'overwinning van de wil', wordt beschouwd als één van de belangrijkste films uit de geschiedenis van het Derde Rijk. Nadat de nazi's in 1931 in Duitsland aan de macht waren gekomen, kreeg Leni Riefenstahl van de NSDAP opdracht een film te maken van hun feestelijke partijbijeenkomst in Neurenberg. Het is een echte propagandafilm, vol met verheerlijking van de leider Adolf Hitler. De wapperende vlaggen met hakenkruizen en marcherende massa's in nazi-uniformen zijn technisch zo knap in beeld gebracht dat Riefenstahl niet alleen nazi-propaganda maakte, maar ook filmgeschiedenis schreef.

RUNTIME: 110 MIN. - ENGLISH / DUTCH / FRENCH SUBTITLES - ORIGINAL GERMAN VERSION

© & © 2004 HOT TOWN MUSIC-PARADISO - ALL RIGHTS RESERVED - PACKAGE DESIGN AND SUMMARY: HOT TOWN MUSIC-PARADISO
WAARSCHUWING: ALLE RECHTEN VAN DE PRODUCTENT EN VAN DE EIGENAAR VAN DE OPGENOMEN WERKEN ZIJN VOORBEHOUDEN.
BEHOUDENS TOESTEMMING ZIJN KOPIERING, VERHUUR, UITLEENEN EN OPENBARE UITVOERING EN/OF UITZENDING VERBODEN.

bron 13

een spotprent over de Sovjetunie

Toelichting

Als een van de weinige leiders van de Sovjetunie bereikte Mikojan de pensioengerechtigde leeftijd (op zijn koffer staat: 'met pensioen').

bron 14

uit een krantenartikel

Engelse bomaanval op Den Haag

Huis aan de Valkenboschkade getroffen

Twee doden en een gewonde

Zaterdagavond even over half twaalf heeft een Engels vliegtuig, na een duikvlucht, een bom geworpen op een huis aan de Valkenboschkade. Daarbij werden twee huizen vernield. In deze dichtbevolkte woonwijk zonder enige strategische betekenis werden door deze aanval twee bewoners, een man van 73 jaar en een meisje van 13 jaar, gedood. Hun dood heeft in de gehele stad tot grote verontwaardiging geleid.

bron 15
uit een brief

Apeldoorn, 3 februari 1943

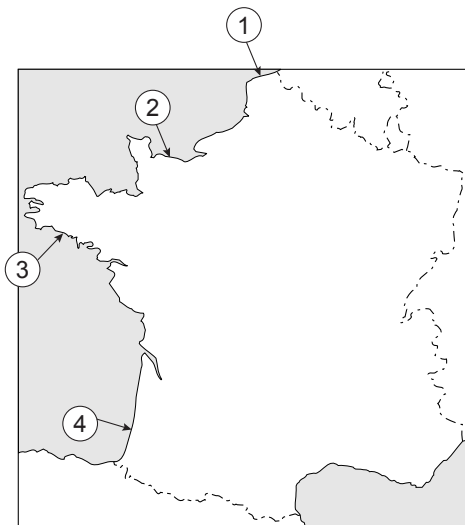
Geachte Mijnheer Burgemeester,

Met deze brief wil ik U een verzoek doen. Voor de gezondheid van mijn vrouw is het nodig dat ze een droge zonnige woning heeft. We zijn al zo lang aan het zoeken, maar er komt maar niets vrij. Ik heb ook een doktersverklaring dat verhuizen voor mijn vrouw gewenst is. Zou er nu niet de mogelijkheid bestaan dat we in aanmerking kunnen komen voor een ontruimde of leegstaande woning? Daar staat tegenover dat onze woning dan óók leeg komt. Het behoeft geen grote woning te zijn.

In de hoop een gunstig antwoord van U te mogen ontvangen,

Heil Hitler
C.J.W. Jansen

bron 16
een kaart van Frankrijk

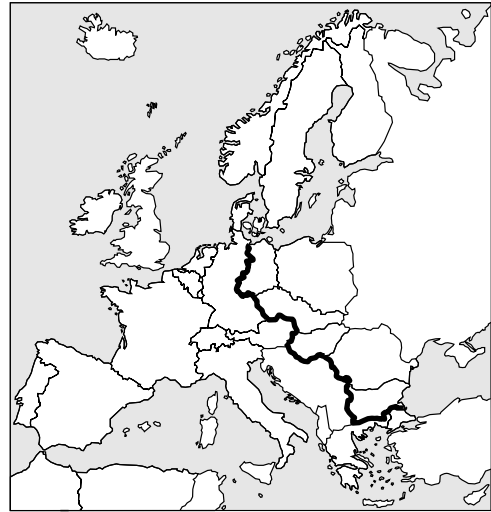
bron 17

vier kaartjes van Europa rond 1955

kaart 1

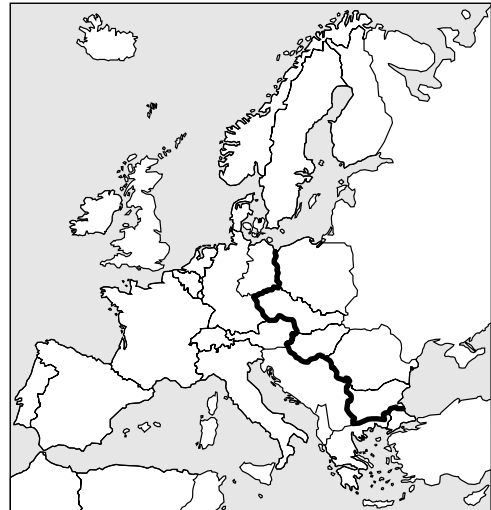
kaart 2

kaart 3

kaart 4

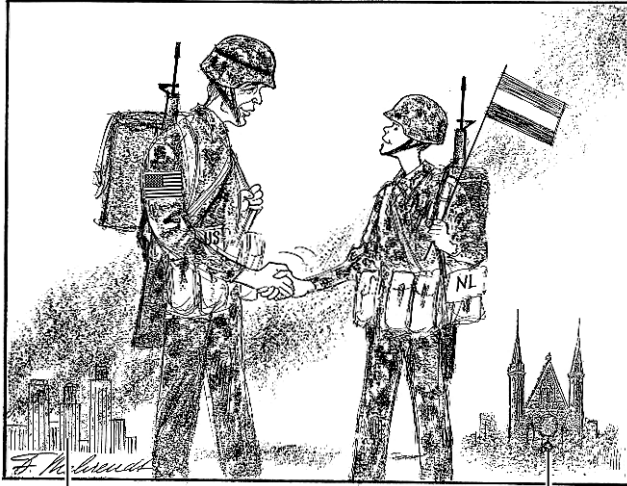
bron 18

kerkelijkheid en niet-kerkelijkheid in Nederland vanaf 1960 in procenten van de totale bevolking

	kolom 1	kolom 2	kolom 3	kolom 4
jaartal	.....	.....	.....	niet-christelijke godsdiensten
1960	18%	40%	38%	4%
1975	26%	38%	32%	4%
1980	27%	38%	30%	5%
1985	30%	37%	28%	5%
1990	37%	33%	25%	5%
1995	39%	33%	21%	7%
2000	40%	32%	20%	8%
2007	43%	28%	19%	10%

bron 19

politieke prent (2001) met als titel: 'Solidariteit is méér dan een woord.'

Twin Towers
(New York)

Binnenhof
(Den Haag)

bron 20

uit de krant (2008)

BRUSSEL ZET HET MES IN SMS-TARIEVEN

Het versturen van sms-berichten moet vanaf de volgende zomervakantie fors goedkoper worden. Europees commissaris Reding (telecommunicatie) bepleit een maximumprijs van 11 eurocent per bericht. Vorig jaar werd mobiel bellen in het buitenland onder druk van Brussel 60% goedkoper. Nu wordt voorgesteld de prijs voor zelf bellen in het buitenland te verlagen tot maximaal 34 cent per minuut. De nieuwe tarieven moeten op 1 juli 2012 ingaan.

1 (...)

Alleen deze organisatie mag Europese maatregelen voorstellen. Iedere lidstaat heeft hier een vertegenwoordiger in.

↓ Het voorstel voor een maximumprijs voor sms-tarieven gaat ter goedkeuring naar:

2 (...)

Bekijkt de voorstellen voor een Europese maatregel. Deze organisatie wordt om de vijf jaar door de bevolking van de lidstaten gekozen.

↓ Eenmaal aangenomen door deze organisatie gaat het voorstel voor de sms-tarieven voor een definitieve beslissing naar:

3 (...)

Hier wordt de uiteindelijke beslissing genomen over een voorstel voor een Europese maatregel. Elk half jaar is een andere lidstaat voorzitter.

↓ Er volgen juridische stappen indien de telecomregels worden overtreden. Hierbij kunnen lidstaten, EU-instellingen, bedrijven en burgers partij zijn.

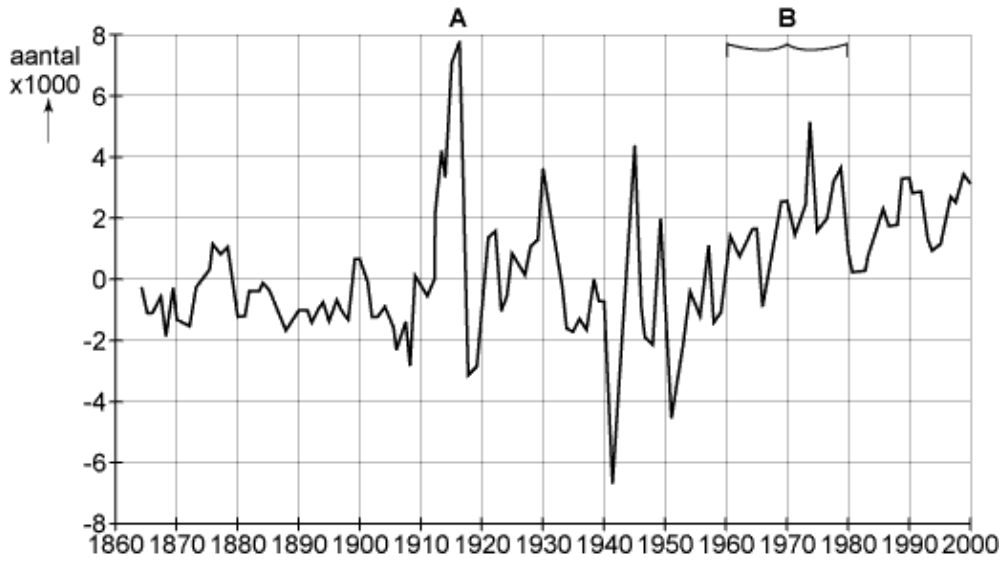
4 (...)

Hier wordt het recht gehandhaafd door de verdragsbepalingen van de EU uit te leggen en toe te passen.

bron 21

migratiesaldo in Nederland van 1860 tot 2000

(Migratiesaldo is het verschil tussen het aantal mensen dat in een bepaald land of gebied komt wonen en het aantal mensen dat uit dit bepaald land of gebied vertrekt.)

De volgende vier bronnen zijn beschrijvingen van personen uit de twintigste eeuw.

bron 22

Hij vond het belangrijk dat de regering het beleid aanpaste vanwege dalende belastinginkomsten. Het was volgens hem nodig om te bezuinigen en de belastingen te verhogen. Deze aanpassingspolitiek was nodig voor het uiteindelijke economische herstel.

bron 23

Hij heeft geprobeerd zijn land te hervormen door een politiek van hervorming en openheid. Dat moest ook gelden voor de enorme macht van de communistische partij.

bron 24

In een beroemde toespraak wees hij zijn volk erop dat hij niets anders dan bloed, zweet en tranen had aan te bieden. Hij beloofde het land tegen elke prijs te verdedigen. De vijand zou moeten beseffen dat alleen door de verovering van het eiland de oorlog gewonnen zou kunnen worden.

bron 25

Terwijl zijn vrouw in elkaar zakte, schreeuwde hij tegen haar dat ze niet mocht sterven. Aan zijn begeleiders vertelde hij dat er met hem niets aan de hand was. Toen de auto Sarajevo had verlaten en in een volgende plaats aankwam, was de hertogin al overleden aan inwendige bloedingen. Even later zou ook hij sterven door een kogel die zijn halsslagader had geraakt.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.